

'La festa popular, la catalanitat cívica'

Demà s'inaugura aquesta exposició sobre les tradicions al Museu d'Història de Catalunya, abans de visitar els pròxims mesos Berga, Tarragona, Tortosa i Olot

La mostra té una vocació resoludament didàctica que parteix d'un parell d'enunciats ideològics de dos autors actuals, Marc Fumaroli (historiador i assagista) i Michel Billig (científic, professor de ciències socials). La cita de Marc Fumaroli: "La veritable modernitat és aquella posició crítica respecte a les estratègies de racionalització, uniformització a la baixa i banalització universal que caracteritzen la modernitat capitalista i tecnològica", donarà peu a una reflexió sobre l'actualitat de la festa popular, contemplada com una activitat contemporània, o bé –com alguns sectors solen qualificar– com una activitat residual i decadent. Del segon, la mostra glossa el seu concepte de "nacionalisme banal" que justifiquen als nacionalismes indiscutibles, els quals solen qualificar-se com a simples patriotismes (en el cas espanyol com a no-nacionalisme).

Billig opina que aquestes actituds constitueixen "un tipus important de nacionalisme dels estats nació establerts", que són percebuts com a assenyats enfront dels perillosos nacionalismes dels pobles sense estat, comparant-los al nacionalisme espanyol, de caràcter canònic, que esdevindria simple patriotisme –darrerament denominat constitucional–, el qual, aquest nacionalisme banal, posseeix una gran varietat d'elements que el sostenen, el més gran de tots la selecció de futbol, la roja. Però també d'altres, en aparença, més trivials: des dels acudits d'espanyols i estrangers, on els llestos sempre són espanyols, i per tant esdevenen un mirall on identificar-s'hi, passant pels concursos de TV, fins a les cançons més xarones dels borratxos: de l'Astúrias patria querida, a les més barroeres i tavernàries.

Identificar-se amb la nació A través de l'exposició l'autor vol mostrar que la cultura catalana, per sort, avui, encara posseeix força d'aquests elements que permeten a la població identificar-se, banalment, trivialment, amb la nació. El planter més important del qual es conserva en la cultura popular, en la festa popular que continua titulant-se catalana. Des de la sardana fins als castells, passant per mil formes més locals, o, evidentment, pel suport al Barça.

Sostinguda per l'associació d'aquestes dues premisses principals, entre d'altres reflexions proposa les següents consideracions: sovint la festa (i la cultura popular) han estat un substitut ben eficaç de la catalanitat a l'espai públic, de la civilitat i cultura catalana a l'espai públic. En alguns desgraciats períodes històrics n'ha estat l'única i manifesta protagonista. Al llarg de molts anys, i des de la desaparició de l'espai polític català, és la cultura, en les seves manifestacions més acadèmiques, qui ha ocupat oficiosament l'espai de la civilitat catalana. Aquesta situació no ha estat deguda al fet que els catalans, individualment, no tinguessin veu, o fins i tot vot en els afers de l'Estat espanyol, però no el tenien com a representants del poder polític (cívic) català, de la catalanitat, sinó com a espanyols, i, per tant, aquesta mostra de l'existència d'una civilitat catalana original no emergia públicament.

Podien, i de fet existien, ja s'ha dit, individualitats, i algunes de ben acusades, però institucionalment la catalanitat com a representació cívica i política, no existia.

Un substitut d'aquesta civilitat ha estat, ja ho hem dit, la –n'hi direm– alta cultura, els literats, estudiosos, poetes, dramaturgs, novel·listes, músics... sobre ells s'ha fet recaure aquesta substitució, a ells, a la seva obra, se'ls ha fet molt sovint dipositaris d'aquest espai de civilitat que la catalanitat, per imperi del poder polític dominant, no tenia.

Però la civilitat pública catalana ha tingut, i en quina manera, un altre protagonista, un protagonista, sovint ignorat, quan no menystingut, que ha estat marca de la cultura catalana, de la civilitat catalana, i l'ha mostrat sempre en l'espai públic, davant de tothom que la volgués advertir i fes-se'n partícip i dipositari, ens referim a la festa i la cultura popular.

Sobre la base d'aquests principals raonaments es pretén exposar de manera gràfica, amena, però completa, aquesta realitat de la contribució de la festa, de la cultura popular, a la civilitat catalana, a la catalanitat en l'espai públic.

L'autor i comissari, Bienve Moya, planteja la mostra a partir de dues grans preposicions: l'any 1902, el catalanisme polític va organitzar, durant la Mercè, la Festa Major de Catalunya a partir d'elements de la festa vella, i amb base festiva de la Catalunya Vella, la sardana, aportant-hi les novetats arribades amb les grans exposicions industrials, esports i els incipients audiovisuals, la fotografia i el cinema. Barcelona, fent de mirall, va expandir la modernitat i es va crear la festa nova.

En la dècada del 1980, la catalanitat cívica va impulsar la recuperació de l'espai públic per a la festa i la llibertat. Barcelona va recrear la Mercè a partir del model festiu de la Catalunya Nova (el Penedès i el Camp de Tarragona) i els nous corrents universals del teatre de carrer. Ambdós esdeveniments, un a principis i l'altre a finals de segle, estaran en la base de la novíssima Festa Catalana del segle XXI.

Tor seguit, a través de quatre grans seccions (La festa és un gran contenidor, La festa vella, La festa nova i De mitjans del segle fins a principis del segle XXI) es presenta una visió de la festa des d'una perspectiva social i política, al llarg del període de principis del segle XX fins als nostres dies. La festa és un gran contenidor. La festa, en l'àmbit universal, celebra els cicles laborals de l'economia agrària que estan lligats al fred i a la calor: els solsticis d'hivern i d'estiu, la sembra i la recol·lecció. Celebra el procés de la naturalesa, el descobriment de l'agricultura a través del mite.

La festa també celebra els cicles fabrils, el treball és inspiració per a l'art i el gaudi. La festa celebra els grans esdeveniments universals interpretats a través de les religions, amb els seus déus i mites: des de la creació d'un món, a la data particular d'un poble, a la declaració dels drets de l'home o l'armistici d'una conflagració mundial. La festa celebra els processos culturals i creatius, celebra l'art i la tecnologia i la creativitat de ficció, oral i escrita. La festa celebra la utopia i la llibertat; l'alliberament social i l'esperança d'un món utòpic sense obligacions ni sofrències. La festa vella. La festa vella celebrava els temps agraris, els solsticis i equinoccis eren interpretats mitjançant la iconografia, l'hagiografia i la mitologia.

El solstici d'hivern, el sol nou, promesa d'un nou any, s'interpreta amb el naixement de Jesús, que irradia la llum de la salvació.

L'element simbòlic de l'equinocci de primavera és l'arbre. L'arbre símbol de vegetació, connectant l'alt món amb el món dels homes. Per als celtes ho era l'alzina; per als germànics, el tell (til·ler). A la vella Mediterrània, el lledó o lledoner es tenia per sagrat. En les seves soques s'hi han trobat moltes marededéus. Per als cristians l'arbre coincideix amb el símbol de la creu de la redempció. En la iconografia, sovint se'l representa com l'Arbre de la Vida.

El foc i l'aigua sobre la terra són els elements simbòlics del solstici d'estiu, exemplificat en les revetlles del mes de juliol. Sant Joan bateja Jesús amb l'aigua del Jordà.

L'equinocci de tardor celebra el temps de sembra (Tots Sants i el dia dels difunts). El misteri de la llavor enterrada

a la tardor i ressuscitada a la primavera. Plutó (déu de la terra profunda) raptà Prosèrpina, filla de Ceres (deessa dels cereals). Ceres va reclamar la seva filla (la llavor) a Júpiter (déu superior) i aquest va decretar que Prosèrpina visqués mig any amb Plutó (l'hivern) dins la terra i l'altre mig any amb Ceres (l'estiu). Recordem que Jesús ressuscita per la Pasqua, en primavera. Un exemple dins la contemporaneïtat De les combinacions econòmiques i socials neix i es transforma el costumari. El tortell de Reis amaga la fava/sort: qui la troba esdevé el rei de la festa. Amb el desprestigi de l'economia agrària, un objecte manufacturat ha substituït la fava/sort. Ara qui troba la fava paga la festa, qui troba l'objecte manufacturat és el rei de la festa. El canvi del costum s'ha fet en el nostre temps. Hem estat testimonis d'un canvi en el costumari. Segle XX, festa nova, festa cívica A partir del segle XX la burgesia industrial i el món obrer prenen la direcció de la societat. La festa nova bandejarà les referències agràries i incorporarà els avenços socials i tecnològics, com ara els esports, la fotografia, el cinema i el ball social i l'orquestra moderna.

El romanticisme de mitjans del segle XIX patrocinà l'elaboració d'una música i una dansa nacionals a partir de bases musicals i coreogràfiques de la Catalunya Vella: la sardana. Paral·lelament, a Espanya sorgeix un projecte semblant a partir de bases musicals i coreogràfiques del sud, el flamenc.

L'any 1902 Barcelona organitza, per la Mercè, la Festa Major de Catalunya. Neix el nou model festiu català: la festa major, que ha arribat fins als nostres dies. El nou model festiu esquivarà, sense abandonar-los del tot, els vells motius de celebració: els treballs de l'agre i la solemnització dels vells mites religiosos... per concentrar-se a commemorar anualment el retrobament de la societat amb ella mateixa, la festa cívica. Mitjan segle XX, principis del XXII El triomf del feixisme atura en el nostre entorn la transformació cívica de la festa. La festa serà mediatitzada per la jerarquia política i tornarà a l'àmbit eclesiàstic, bandejant la festa civil. Les autoritats franquistes prohibeixen radicalment la festa popular per excel·lència, el carnaval.

El règim s'ingereix en l'art flamenc i intenta convertir-lo en canci3n espanyola. Es pretén una sola cultura popular per a tota la nació. Amb aquesta intenci3n es crea l'organitzaci3n dels Coros y Danzas de Espa1a a partir del mateix esquema romàntic de mitjans del segle XIX: un poble, una religi3n, una cultura, una nació.

A partir del reduccionisme folklorista es construeix per a cada regi3n un traje, una m1sica y una dansa regional. La Catalunya festiva i popular catalana queda tipificada i vestida com ho fan a pagès, amb la sardana i altres danses museïtzades.

L'any 1980 es va celebrar el primer carnaval de Barcelona de l'etapa democràtica. Va ser organitzat per la Comissi3n Cívica del Carnaval sota responsabilitat de la Federaci3n d'Associacions de Veïns de Barcelona.

L'any 1971 es crea la companyia Comediants, que treballa a partir d'elements escenogràfics de la festa popular.

Des d'una anomenada delegaci3n de Cultura, l'Ajuntament de Barcelona va crear una comissi3n per recuperar les festes al carrer. L'any 1978 aquesta delegaci3n va sol·licitar al Govern Civil autoritzaci3n per celebrar la rua pel Paral·lel. L'autoritzaci3n va ser denegada amb l'excusa dels atemptats a l'alcalde Joaquim Viola i a la sala de festes Scala Barcelona. El 1976 l'Assemblea de Catalunya promou la Marxa de la Llibertat, que es fa coincidir amb la temporada de les festes majors. Julian Beck i Judith Malina, que havien ocupat l'Odéon de París el maig del 1968, van actuar a la sala de festes La Paloma amb The Living Theatre, l'any 1977. Lindsay Kemp va presentar l'espectacle Flowers, de Jean Genet, a Barcelona. El mateix any, la companyia de Nova York Bread and Puppet va actuar al Teatre Grec i pels carrers de la ciutat. Presentava el seu espectacle "com a denúncia i com a festa: circ, m1sica, marionetes, gegants, acrobàcia...". També aquell mateix any, el PSUC (Partit Socialista Unificat de Catalunya) dóna a la seva celebraci3n anual el títol de festa, i per La Festa sense subtítols serà coneguda aquesta celebraci3n.

L'any 1980 la Generalitat de Catalunya crea el Servei de Promoció Cultural, origen de l'actual Direcció General de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals. L'any següent se celebra el primer Congrés de Cultura Tradicional i Popular. L'any 1978, la companyia de titelles La Claca, de Joan Baixes i Teresa Calafell, presenten Mori el Merma. Joan Miró dissenya les grans marionetes de l'espectacle.

L'any 1981 la ciutat de Tàrraga encarrega a Comediants la revitalització de la festa local. Neix la Fira de Teatre al Carrer de Tàrraga. També el 1981, de la mà de Joan Brossa, Joan Miró i Xavier Fàbregas, Jaume Mateu, Tortell Poltrona, crea, amb altres artistes, el Circ Cric. Finalment, entre els anys 1979 i 1980, dins de les activitats de la Nova Mercè, Festa Major de Barcelona, se celebra una primera trobada de dracs. L'any 1980 neix el primer correfoc de Catalunya.

LA FESTA POPULAR,
LA CATALANITAT CÍVICA

Aldea original, desenvolupament i comissariat:
Bienve Moya

Organitza: Generalitat de Catalunya, Institut Ramon Muntaner, Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

Espai: Museu d'Història de Catalunya (Palau de Mar, plaça de Pau Vila, 3, Barcelona)

Dates: De l'11 d'abril al 3 de maig del 2015 (tot i que serà itinerant per tot el territori al llarg del 2015 i 2016)

Publicat a:

-Cultura 10-04-2015 Pàgina 12

Font del document:

http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/5-cultura/19-cultura/839917-lla-festa-popular-la-catalanitat-civica.html?cca=1&piwik_campaign=rss&piwik_kwd=mesCultura&utm_source=rss&utm_medium=mesCultura&utm_campaign=rss